

Vertimas iš lenkų kalbos  
Vertimą atliko vertėjų biuras UAB „Vertimų karaliai“

## LIETUVOS KARIUOMENĖ 1923 M. PRANCŪZIJOS GENERALINIO ŠTABO VERTINIMU\*

Waldemar Rezmer  
*Torunės Mikalojaus Koperniko universitetas*

Mariusz Mróz  
*Varšuvos karo istorijos biuras*

DOI: <https://doi.org/10.47459/ka.2024.39.7>

Pristatomas dokumentas sudaro didesnės studijos „Suvestinė informacija apie užsienio kariuomenes“ dalį. Šią studiją 1923 m. pirmoje pusėje parengė Prancūzijos generalinio štabo II skyrius (pranc. 2<sup>e</sup> Bureau). Šis skyrius buvo atsakingas už informacijos gavimo ir plautaus jos panaudojimo klausimus. Į jo sudėtį įėjo įvairūs skyriai: Žvalgybos, Kontr-žvalgybos, Karo atašė informacijos, Misijų (Prancūzijos misijų užsienyje ir Prancūzijoje veikiančių užsienio šalių misijų) ir Užsienio kariuomenių. Pastarasis skyrius buvo padalytas į keturis poskyrius:



Waldemar Rezmer

---

\* Šis straipsnis yra Nacionalinio mokslo centro finansuojamo mokslinių tyrimų projekto Nr. 2017/25/B/HS3/02877 rezultatas. / Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego nr 2017/25/B/HS3/02877 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.



Mariusz Mróz

Vokietijos – veiklos sritis Vidurio ir Šiaurės Europa;

Anglijos – veiklos sritis Jungtinė Karalystė ir Britanijos tautų sandrauga, Jungtinės Amerikos Valstijos ir Japonija;

Viduržemio jūros regiono;

Rytų, kuriame didžiausias dėmesys, be kita ko, buvo skiriamas SSRS, Lenkijai, Šiaurės rytų ir Pietryčių Europai<sup>1</sup>.

Tikėtina, kad aptariamoji studija buvo parengta daugiausia remiantis Užsienio kariuomenių skyriaus pateikta informacija. Ją papildė Prancūzijos karo atašė ataskaitos ir pranešimai. Lietuvos atveju XX a. trečiojo dešimtmečio pirmoje pusėje kiekvienų metų pabaigoje buvo rengiama kelių dešimčių pusla-

pių bendra ataskaita apie Lietuvos kariuomenę. Prancūzijos karo archyve (*Service Historique de la Défense*), be kitų, saugomos 1921, 1923 ir 1925 m. ataskaitos<sup>2</sup>.

Didelį susidomėjimą kelia ir medžiagų rinkinio, į kurį įeina pristatomas dokumentas, istorija. 1940 m., po pergalingos Prancūzijos kampanijos, vokiečiai perėmė Paryžiaus archyvus. Esamus dokumentų rinkinius jie savo reikmėms išskaidė, paimdami juos dominančius. Vėliau šiuos konfiskuotus archyvus išvežė iš Prancūzijos. 1945 m. juos savo ruožtu perėmė Raudonoji armija. Kai kurie iš šių dokumentų tikriausiai buvo sunaikinti vykstant karo veiksams arba prarasti pakartotinai juos gabenant. Galiausiai konfiskuoti ir išskaidyti Prancūzijos archyvai pateko

<sup>1</sup> J. Nicot, G. Bodinier, *Inventaire des Archives de la Guerre, série N 1920 – 1940*, t. I, Vincennes, 1995, s. XXX – XXXI.

<sup>2</sup> Žr. Service Historique de la Défense, État-Major de l'Armée et attachés militaire, 7 N 2781, 1921 m. Lietuvos kariuomenės metinė bendroji ataskaita; 1923 m. Lietuvos kariuomenės metinė bendroji ataskaita; 1925 m. Lietuvos kariuomenės metinė bendroji ataskaita.

į Maskvos archyvą<sup>3</sup>. Ten jie liko ateinančius 50 metų. Tik 1994–2000 m. Prancūzijos valdžios institucijų pastangomis šie dokumentai buvo grąžinti iš Rusijos į Prancūziją. Vis dėlto dėl priežiūros ir inventorizavimo darbų prireikė dar kelerių, o kai kuriais atvejais net keliolikos metų, kol šie dokumentai, įvardijami kaip Maskvos ištekliai (*Fonds Moscou*), tapo prieinami mokslininkams.

Studija „Suvestinė informacija apie užsienio kariuomenes“, iš kurios paimta ši ištrauka apie Lietuvos kariuomenę, brošiūros forma buvo išspausdinta 1923 m. liepos 1 d. Ji buvo skirta naudoti tam tikroms Prancūzijos karinėms institucijoms ir įstaigoms. Joje surinkta svarbiausia ir įdomiausia Prancūzijos kariuomenės Generalinio štabo informacija apie Lietuvos karinį potencialą ir jos ginkluotąsias pajėgas. Studijoje, be kita ko, nagrinėjami šie klausimai: gyventojų skaičius, aukščiausiosios valdžios institucijos, kariniai įstatymai, šaukimo į kariuomenę taisyklės, tarnybos trukmė, kariuomenės biudžetas, taip pat kariuomenės, įskaitant aukšto rango karininkus, dydis. Taip pat pateikta informacijos apie didelių dalinių organizavimą ir dydį, mobilizacijos prielaidas, ginkluotę, užsienio įtaką kariniam rengimui.

Įteikta 2023 m. rugpjūčio 4 d.

---

<sup>3</sup> Le Roux M., *La mémoire spoliée. Les archives des Français, butin de guerre nazi puis soviétique*, „La revue pour l’histoire du CNRS”, 2008, nr 20, wersja on-line. Prieiga per internetą: <http://journals.openedition.org/histoire-cnrs/5652> [žr. 2023-07-24].

Vertimas iš prancūzų kalbos  
Vertė UAB „Metropolio vertimai“

## KARO MINISTERIJA

1923 m. liepos 1 d.

### Kariuomenės generalinis štabas 2-asis skyrius

## LIETUVA

### 1. Plotas ir gyventojų skaičius

Kadangi, Lietuvos nuomone, Vilniaus klausimas nebuvo išspręstas, ji neturi galutinai patvirtintų sienų.

Pagal dabartines ribas jos *plotas*: 52 000 km<sup>2</sup>.

Gyventojų skaičius: 2 500 000 (anot įvertinimo), 45 gyventojai viename km<sup>2</sup>. Daugiausia gyventojų gyvena kaimo vietovėse (72 %).

Kaip ir latviai, lietuviai sudaro atskirą tautą.

Žydai ir lenkai sudaro dideles mažumas.

Dauguma gyventojų yra katalikai.

Nacionaliniai jausmai labai stiprūs ir reiškiami agresyviai. Aršus priešškumas Lenkijai.

### 2. Valdymas

Respublika (1922 m. rugpjūčio 1 d. priimta Konstitucija) – vienas parlamentas.

Respublikos prezidentas: M. Stulginskis;

Ministras pirmininkas: M. Galvanauskas;

Krašto apsaugos ministras: Majoras Sližys<sup>4</sup>;

Generalinio štabo viršininkas Generolas Radus-Zenkavičius<sup>5</sup>.

---

<sup>4</sup> Vert. pastaba. Pavardė patikslinta, originale nurodyta „Sligis“.

<sup>5</sup> Vert. pastaba. Pavardė patikslinta, originale nurodyta „Radus Zenkevitch“.

### 3. Šauktinių kontingentas

Per metus pašaukiama apie 17 000 šauktinių, iš kurių 15 000 integruojami į kariuomenę ir 2 000 įtraukiami į naujokų rezervą.

### 4. Galiojantis Krašto pasaugos įstatymas

1922 m. birželį priimtas įstatymas.

Visi darbingi 20–45 metų Lietuvos piliečiai privalo atlikti karinę prievolę.

Išimtis taikoma tik šeimos maitintojams. Ministerijų darbuotojai ir pripažintų religinių konfesijų tarnautojai nėra mobilizuojami.

Sveiki vyrai įtraukiami į kariuomenę arba perkeliami į naujokų rezervą. Jei reikia, pastarieji gali būti pašaukti per pirmuosius metus po įprasto šaukimo. Nepašaukus jie eina specialiąją tarnybą.

#### *Tarnybos trukmė*

ŠAUKTINIAI	NAUJOKŲ REZERVAS
2 metai (pėst.), 3 metai (kitos ginklų rūšys) – aktyvios tarnybos	1 metai – 2 mėn. parengimo (12 metų)
5 metai (pėst.), 4 metai (kitos ginklų rūšys) – 1 klasės rezervas	2 metai – 6 savaitės (naujokai)
8 metai – 2 klasės rezervas	3 metai – 6 savaitės (rezervas)
5 metai – 1 klasės teritorinė tarnyba	8 metai – 1 klasės teritorinė tarnyba
5 metai – 2 klasės teritorinė tarnyba	5 metai – 2 klasės teritorinė tarnyba

### 5. Biudžetas

1923 m. biudžetas.

Bendras biudžetas: 183 000 000 litų.

Nacionalinis krašto apsaugos biudžetas: 64 500 000 litų, t. y. 35,26 % bendro biudžeto.

1923 m. vasarį 1 litas buvo lygus 70 frankų.

### 6. Dabartinės pajėgos

Valstybės numatytos kariuomenės pajėgos: 30 000 karių.

Faktinis karių skaičius – apie 25 000, įskaitant maždaug 2 000 karininkų arba lygiaverčių karių (neskaitant 15–20 000 šaulių, kurie nepriklauso kariuomenei).

## 7. Vadovybė

Vyriausioji vadovybė iš esmės yra vidutinio lygio. Tai buvę rusų karininkai, kurių dauguma neturi aukštojo karinio išsilavinimo.

Karininkai iš esmės yra menkai išsilavinę. Dedamos rimtos pastangos šiai padėčiai ištaisyti, tačiau susiduriama su dideliais sunkumais.

Karininkų mokymas vyksta karininkų kadetų karo mokykloje, kuri yra bendra visų rūšių ginklams. Mokymo trukmė – 2 metai. Priimami 18–25 metų savanoriai. Iki šiol teko priimti labai mažai bendrųjų žinių turinčius kandidatus. Paskutiniuose kursuose mokosi daugiau kaip 200 kadetų.

Karininkais taip pat skiriami 1 metus tarnavę, vidurinę išsilavinimą turintys ir specialų egzaminą išlaikę kariai.

Bus įsteigti aukštesnieji kariniai kursai kuopų, batalionų ir pulkų vadų kvalifikacijai kelti. Mokymo trukmė – 1 metai.

Generalinio štabo mokyklą numatyta atidaryti 1923 m. rudenį.

Sunku apsirūpinti *puskarininkiais*. Jie rengiami puskarininkų mokyklose (po vieną kiekviename dalinyje), į kurias priimami jau baigę 4 mėnesių trukmės naujokų mokyklą vyrai.

## 8. Dalinių skaičius taikos metu

3 pėstininkų divizijos – 1 kavalerijos divizija.

*Pėstininkai*: 19 pulkų<sup>6</sup> po 3 batalionus – 1 mokomasis dalinys – 1 ūkio padalinys.

*Batalionas*: 3 pėstininkų kuopos (6 lengvieji kulkosvaidžiai) ir 1 kulkosvaidininkų kuopa (6 sunkieji kulkosvaidžiai).

*Kavalerija*: 3 pulkai po 5 eskadronus, kurių 1 – mokomasis.

*Artilerija*: 4 pulkai po 7 baterijas: 4 lengvosios po 4 pabūklus, 2 haubicų po 2 pabūklus, 1 sunkioji, 2 pabūklų.

*Minosvaidininkai*: 1 batalionas (kiekviename pėstininkų pulke 1 lengvųjų minosvaidžių būrys, kiekviename artilerijos pulke 1 sunkiųjų minosvaidžių būrys).

*Šarvuotieji traukiniai*: 3 (apginkluoti 77 kalibro pabūklais, mažo kalibro pabūklais ir kulkosvaidžiais).

*Šarvuotieji automobiliai*: 6.

*Techninės pajėgos*:

<sup>6</sup> 1923 m. Lietuvos kariuomenė turėjo 12 pėstininkų pulkų (mokslinis redaktorius).

*Inžinerija:*

a) 1 pulkas, turintis ūkio padalinį, 1 mokomąjį batalioną (2 kuopų), 1 pontonininkų batalionas (2 kuopų), 1 parkas (1 kuopos).

b) 4 išminuotojų batalionai (2 kuopų), t. y. po vieną divizijai.

1 geležinkelių batalionas, sudarytas iš 5 kuopų, mokomojo dalinio ir ūkio padalinio.

1 elektrotechnikos batalionas, sudarytas iš 5 kuopų, mokomojo dalinio ir ūkio padalinio.

1 automobilistų batalionas, sudarytas iš 4 kuopų, mokomojo dalinio ir ūkio padalinio.

*Aviacija:* 2 kovinės eskadrilės po 8 lėktuvus, mokomojo dalinio ir ūkio padalinio.

*Specialiosios pajėgos:* 1 baltgudžių batalionas (neseniai sumažintas iki kuopos).

(Primename, yra 15–20 000 Šaulių sąjungos šaulių.)

## **9. Policijos pajėgos**

1 pasienio apsaugos divizija:

1 karo policijos (karo žandarmerijos) batalionas.

Komendantūros padaliniai (po 1 apskričiai), iš viso apie 2000 karių.

## **10. Turimos žinios apie mobilizaciją**

*Mobilizuojamos pajėgos:*

Teoriškai būtų galima mobilizuoti apie 200 000 žmonių.

Šiuo metu dėl personalo, apmokytų rezervistų ir įrangos trūkumo Lietuva negalėtų mobilizuoti daugiau kaip 100 000 žmonių.

*Didieji daliniai:* 4 pėstininkų divizijos – 1 kavalerijos divizija.

*Operacijų trukmė:* mobilizacija planuojama per 3 dienas.

*Aprūpinimas:* Lietuva neturi karo gamybai tinkamų gamyklų, tačiau santyčiai su Vokietija, kuri daugiausia patenkina Lietuvos poreikius, yra geri.

Nacionalinių atsargų kaupti nereikia.

## **11. Mobilizuotų didžiųjų dalinių sudėtis**

*Pėstininkų divizija* (9 batalionai, 22 pabūklai):

Štabas ir tarnybos.

*Pėstininkai:* 3 pulkai po 3 batalionus (batalionas iš 3 paprastų kuopų ir 1 kulkosvaidininkų kuopos), kiekviename pulke yra lengvųjų kulkosvaidininkų padalinys.

*Kavalerija:* 1 eskadronas (atskiras nuo kavalerijos divizijos).

*Artilerija:* 1 pulkas (atskirtas nuo artilerijos brigados), 4 lengvosios baterijos po 4 pabūklus, 2 haubicų baterijos po 2 pabūklus, 1 sunkioji 2 pabūklų baterija, 1 sunkiųjų minosvaidžių būrys.

*Inžinerija:* 1 batalionas.

*Radiotelegrafija:* 1 postas.

*Kavalerijos divizija:*

Štabas ir tarnybos;

3 kavalerijos pulkai;

1 lengvosios artilerijos būrys.

## 12. Ginkluotė

Šautuvai ir karabinai, daugiausia vokiški –1918 m. „Mauser“.

Lengvieji ir sunkieji kulkosvaidžiai– „Maxim“ (vokiški) – „Colt“.

Lauko artilerija: daugiausia 77 kalibro vokiški pabūklai, keli rusiški pabūklai, 8 prancūziški 75 kalibro pabūklai.

Sunkioji artilerija: 105 ir 150 mm kalibro vokiški pabūklai, kelios rusiškos ir angliškos haubicos.

*Oro gynyba:* 2 pabūklai.

Vokiški minosvaidžiai.

Aviacija: daugiau kaip 40 įvairių modelių vokiškų lėktuvų, kurių pusė – skrendantys.

17 „Albatros“ su 200 AG „Benz“ varikliais;

10 L.V.G. su 200 AG „Benz“ varikliais;

9 „Halberstadter“;

4 „FoKKer“;

1 2 variklių „Gotha“ ir t. t.

Karo pramonė: nėra. Visa įranga gaunama iš Vokietijos.

## 13. Taktikos tendencijos

– Pėstininkų reglamentai grindžiami Prancūzijos reglamentais.

– Artilerijos reglamentai – taip pat, tačiau dėl naudojamos įrangos tam tikros nuostatos paimtos iš Vokietijos reglamentų.



– Kavalerijos reglamentai – senasis Rusijos reglamentas.  
Ypatingas dėmesys skiriamas mokymui šaudyti.  
Tendencija – itin suskaidyti artileriją.

#### **14. Bendrasis įvertinimas**

Ši kariuomenė, kurios kariai yra energingi ir drausmingi ir kurioje įrangos atsiranda vis daugiau, tampa reikšminga jėga.

Pagrindinis jos trūkumas – vidutiniška vadovybė. Dedamos rimtos pastangos šiai padėčiai ištaisyti.

\*\*\*

#### **Originalas, mašinraštis**

Gynybos istorijos tarnybos iš Rusijos (Maskvos fondų) parsigabenti archyvai – Armijos štabo antrasis skyrius: karo atašė (1898–1942), GR 7 NN 2 8. Studiją „Informacijos apie užsienio kariuomenės santrauka“ parengė Prancūzijos generalinio štabo Antrasis skyrius, [Paryžius], 1 VII 1923, p. 209–213.

\*\*\*

#### **Bibliografija:**

Le Roux Muriel, *La mémoire spoliée. Les archives des Français, butin de guerre nazi puis soviétique*, « La revue pour l'histoire du CNRS », 2008, n° 20.

*Les « fonds de Moscou »*. *Regards sur les archives rapatriées de Russie et les saisies de la Seconde Guerre mondiale*, pod red. Fonck Bertrand, Servant Hélène, Cœuré Sophie, Rennes 2019.

Nicot Jean, Bodinier Gilbert, *Inventaire des Archives de la Guerre, série N 1920–1940*, t. I, Vincennes 1995.